บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. การปฏิรูปการศึกษา
   - 1.1 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา
   - 1.2 วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา
   - 1.3 นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
   - 1.4 การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
   - 1.5 การปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอน
   - 2.1 ความหมายและความสำคัญของกระบวนการเรียนการสอน
   - 2.2 ความหมายของการเรียน
   - 2.3 ลักษณะของการเรียนรู้
   - 2.4 องค์ประกอบของการเรียนรู้
   - 2.5 ความหมายของการสอน
   - 2.6 ลักษณะของการสอน
   - 2.7 องค์ประกอบของการสอน
   - 2.8 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน
   - 2.9 การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
   - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การปฏิรูปการศึกษา

1.1 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา

ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของการปฏิรูปการศึกษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 " ปฏิรูป " มาจาก " รูป " เป็นคำวิเศษ มีความหมายว่า สมควร เหมาะสม, " การศึกษา " หมายถึง ค้นคว้า อบรม ฝึกฝน รวมคำ การปฏิรูปการศึกษา ความหมาย อธิบายได้ดังนี้การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุง การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความคาดหมายว่า จะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ให้เบาบางลง หรือหมดไปและสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

นายแพทย์ประเวศ วะสี (2541 : 16) ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การยกเครื่องทางปัญญา

วิชัย ตันศิริ (2542 : 2) การปฏิรูปการศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา และอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางหรือหมดไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2541 : 2) ได้ให้ความหมายการปฏิรูปการศึกษาไว้ดังนี้

1. ทำให้กลับเข้ารูปเดิม เพราะคำว่า "ปฏิ" ก็คือ กลับไปเป็นอย่างเก่า หรือกลับเข้าที่ ส่วน "รูป" ก็คือ รูปแบบ เมื่อรวมเป็น "ปฏิรูป" จึงแปลว่า ปรับรูป หรือปรับให้กลับเข้าที่ คืออาจจะเกิดความคลาดเคลื่อนออกไป ก็ทำให้เข้ารูปเดิมที่ถูกต้อง

2. ทำให้เหมาะสม หมายความว่า ปรับแก้ไขให้เหมาะกับสภาพที่เป็นอยู่เพื่อให้ได้ผลดีตามวัตถุประสงค์

การปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะของไทยในขณะนี้คงมีนัยทั้งสองประการ กล่าวคือ การจัดการศึกษาของเราเกิดความคลาดเคลื่อนออกไปจากที่ควรจะเป็น หรือมีปัญหาภายในของระบบการจัดการศึกษา และนอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งจากภายในและนอกประเทศ

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ พร้อมกับการปฏิรูประบบการจัดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารการศึกษา (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 10)

ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาก็คือ การปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาให้เป็น

การศึกษาที่ดี มีคุณภาพได้มาตรฐาน สามารถผลิตคนที่มีคุณภาพ และเป็นการศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์

จากความหมายของการปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาหมายถึง การปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษา แนวคิด รูปแบบ และกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้เบาบางและหมดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. 2543 : 9-12)

1.2.1 ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเร่งรัดจัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการเข้ารับการบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ให้ได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (นัยมาตรา 10 วรรค 1) กับทั้งจัดให้บุคคล ครอบครัว องค์กรและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน { นัยมาตรา 8 (2) , 12 }

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
RajaBhat Thanasarakham University

1.2.2 ด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา (มาตรา 9 (3) และมาตรา 47)

1.2.3 ด้านระบบบริหารและการสนับสนุนทางการศึกษา เพื่อปฏิรูประบบบริหารและการจัดการทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยให้มีเอกภาพในเชิงนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 9 (1) (2) (6) และมาตรา 39) กับทั้งส่งเสริมให้เอกชนร่วมจัดการศึกษาและให้มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลจากรัฐ (มาตรา 43)

1.2.4 ด้านครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อปฏิรูประบบกระบวนการผลิต การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและให้มีคุณภาพมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง (มาตรา 9 (4) , 52)

1.2.5 ด้านหลักสูตร เพื่อปฏิรูปหลักสูตรให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยง

(มาตรา 8 (3)) มีความสมดุลในเนื้อหาสาระทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพและวิชาว่าด้วยความเป็นมนุษย์ (มาตรา 23 วรรค 1) และมีความหลากหลาย โดยจัดให้ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ (มาตรา 28 วรรค 1)

1.2.6 ด้านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22) และให้เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 8 (1) (3))

1.2.7 ด้านทรัพยากรเพื่อการลงทุนเพื่อการศึกษา เพื่อปฏิรูประบบการจัดสรรและการลงทุนเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กับทั้งระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ๆ และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา (มาตรา 9 (5) , 58) และจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ (มาตรา 60 วรรค 1)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1.2.8 ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียนตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (มาตรา 64) ตลอดทั้งจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ โทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น

สรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้สามารถพิจารณาออกได้เป็นหลัก ๆ เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งถือเป็นนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของชาติเป็นครั้งแรกที่มีสถานภาพเป็นพระราชบัญญัติ อันมีผลต่อการปฏิบัติยิ่งกว่านโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา

1.3 นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษา ได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนสำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพทุกคน สามารถพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในประเทศ และระดับโลก รวมทั้งเป็นผู้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุและมีผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ปรับตัวให้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งมีแนวทางการปฏิรูปการศึกษารวม 4 ด้าน คือ
(กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 1 – 12)

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
2. การปฏิรูปครู และบุคลากรทางการศึกษา
3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
4. การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

ในด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนนั้นกระทรวงศึกษาธิการเร่งปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อยกระดับ คุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภทโดย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1. จัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา

2. จัดประสบการณ์การเตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับ ทุกประเภทภายใต้หลักสูตรดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้น ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

2.2 จัดระบบการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนฝึกการคิดอย่างเน้นระบบและเน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และการสร้างความรู้ ซึ่งจะเน้นพื้นฐานของการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต

2.3 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

2.4 ให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัว ชุมชนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.5 กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียนและ สนับสนุนให้โรงเรียนและสถานศึกษา แต่ละแห่งสามารถพัฒนาและเพิ่มพูนมาตรฐานแต่ละท้องถิ่น

2.6 ให้ประชาชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดแบบเรียน ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

3. เร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู ให้มีเนื้อหาวิชาชีพครูมากขึ้น เพื่อ มุ่งเน้นคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู

4. จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเน้นเป็นพิเศษในด้านพื้นฐานทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับการพัฒนาความรู้และทักษะในระดับที่สูงขึ้น

5. การปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

6. เร่งปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ โดยการพัฒนารูปแบบ เทคโนโลยี นวัตกรรมการสอน และพัฒนาห้องสมุดในโรงเรียนให้มีคุณภาพรวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน ให้สามารถบริการที่สนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง

7. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหาสาระตลอดจนให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RajaBhat Mahasarakham University

8. เร่งรัดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยให้บังเกิดผล โดยพัฒนาหลักสูตรประชาธิปไตยแบบยั่งยืน และส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพครู ปฏิบัติตนอยู่ในวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อเป็นแบบอย่างและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

9. ปฏิรูประบบการวัดผล ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เน้นพฤติกรรมการแสดงออกจริงของผู้เรียน ใช้ผลการประเมินในการพัฒนาผู้เรียน และกระบวนการเรียนการสอน สำหรับการคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับ ทุกประเภท ให้ใช้ผลการเรียนสะสม ลดความสำคัญของการสอบ และเพิ่มโควต้าการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

10. พัฒนาและสนับสนุนสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา ทั้งในส่วนกลาง

สรุปได้ว่า นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนสำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพทุกคน สามารถพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในประเทศ และระดับโลก รวมทั้งเป็นผู้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุและมีผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ปรับตัวให้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

1.4 การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 8-9) ได้เริ่มดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 เป็นต้นมา โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานทางการศึกษาและเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป รวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการ และยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น มีศักยภาพ ในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติ อยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข โดยกำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาใน 4 ด้าน ดังที่กล่าวแล้ว

จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุให้มีการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาขึ้น และกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่มีการกำหนดหมวดว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาไว้ ประกอบกับคุณภาพการศึกษาของคน ซึ่งถือว่า เป็นผลผลิตของระบบการศึกษายังไม่ตรงกับความคาดหวัง ทำให้คนไทยไม่สามารถก้าวเข้าสู่การแข่งขันในระดับโลกได้ กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะหน่วยงานหลักที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษา จึงได้ดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษา ให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์และเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแนวทางกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติและเพื่อเตรียมเยาวชนของชาติให้มีความรู้ความสามารถ ได้มาตราฐานสูงเหมาะสมกับความต้องการของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์

การดำเนินการตามแนวคิดและแนวทางกับภารกิจดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายหลักของการปฏิรูปการศึกษา คือ " การเรียนการสอนมีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล ภายในปี 2550 การปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และสถานการณ์ในอนาคต จะต้องเน้นการพัฒนา " คุณภาพการศึกษา " โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน จะเกิดขึ้นได้จะต้องเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่แท้จริงของครูแต่ละคน วิธีการเรียนของผู้เรียนและการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นหลักการปฏิรูปการศึกษา (โดยเฉพาะในระดับโรงเรียนหรือสถานศึกษา) จะครบถ้วนสมบูรณ์ ต้องปฏิรูปทั้ง 3 มิติ คือ องค์ประกอบหลัก ยุทธศาสตร์ การดำเนินงานและปัจจัยสร้างเสริมการเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Rajabhat Phranakhonsriayutthaya University

องค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาจะเน้นยุทธศาสตร์หลัก 5 ประการคือ

1. กระจายอำนาจให้สถานศึกษาและหน่วยปฏิบัติมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงานที่รับผิดชอบ
2. ใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ
3. เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. ให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ
5. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

ปัจจัยสร้างเสริมการเรียน (ETHOS) ที่สำคัญ ซึ่งจะทำให้การปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ได้แก่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1. ภาวะผู้นำทางการเรียนการสอนแข็ง
2. มีความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง
3. มีจุดเน้นของการสอน (ของครู) ที่ชัดเจน
4. บรรยากาศสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลต่อการเรียนของเด็ก
5. มีการติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ
6. ประชาชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) มีส่วนร่วม
7. มีเวลาที่ใช้ในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการนั้นได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 โดยมีแนวทางการปฏิรูปไว้ชัดเจน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการ และยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น มีศักยภาพ ในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติ อยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข

หอสมุดสถาบันราชภัฏมหาสารคาม
วิทยานิพนธ์

1.5 การปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 31-32) เป็นส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนในสังกัด ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการและนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้เกิดมีประสิทธิภาพ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาและหน่วยงานเฉพาะกิจเพื่อการบริหารวางแผนดำเนินการและประสานงานตลอดจนสนับสนุน ส่งเสริม กำกับดูแล ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาขึ้น ใน 2 ระดับ คือ

1. คณะกรรมการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการกองทุกกองเป็นกรรมการ เลขาธิการ และรองเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นที่ปรึกษา

2. คณะกรรมการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประกอบด้วย ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศน์ หัวหน้าทุกฝ่าย หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นกรรมการ หัวหน้าฝ่ายแผนงานและงบประมาณ เป็นกรรมการและเลขานุการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ส่วนการติดตามความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษา รวมทั้งการให้การสนับสนุนส่งเสริมและกำกับ ติดตามผลการดำเนินงานของสำนักงานและสถานศึกษาในสังกัด ให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารทุกระดับที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชา ในสำนักงานหรือสถานศึกษานั้น ๆ พร้อมทั้งร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการปฏิรูปการศึกษา

สรุปได้ว่าในส่วนของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการคือ การตั้งคณะกรรมการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาและหน่วยงานเฉพาะกิจขึ้น เพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะ

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอน

2.1 ความหมายและความสำคัญของกระบวนการเรียนการสอน

สมนึก นนธิจันทร์ (2542 : 9) ให้ความหมายของกระบวนการเรียนการสอน หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นไปตามบทบัญญัติในหมวด 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หรือหมวดที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ ด้านต่าง ๆ ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สนอง อินละคร (2544 : 20) ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ เพราะการสอนที่เน้นกระบวนการมีความสำคัญดังนี้

1. เพื่อเตรียมให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะรับความก้าวหน้าและการเพิ่มพูนของวิทยาการต่าง ๆ ที่มีมากขึ้นทุกวัน ซึ่งไม่อาจสอนได้โดยตรงตามเนื้อหา การสอนโดยกระบวนการเพื่อให้เด็กได้นำวิธีการหรือกระบวนการไปใช้แสวงหาความรู้ต่อไป

2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักวิธีเรียนและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล่าวคือ การสอนกระบวนการผู้เรียนจะรับรู้กระบวนการและมีความรู้ติดตัวไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ ๆ ตลอดจนมีความสามารถและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้มากขึ้น

การสอนที่เน้นกระบวนการเป็นการสอนที่ครูหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้แก่นักเรียนโดยตรง แต่จะจัดให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

บันลือ พฤกษะวัน (2534 : 87) ให้ความหมายของกระบวนการว่า หมายถึง ลักษณะของการดำเนินการที่มีขั้นตอนและเป็นลำดับเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างมีความต่อเนื่องไม่ขาดสาย จนกว่างานนั้นจะสำเร็จลง โดยประกอบด้วย

1. มีจุดประสงค์ที่แน่นอนโดยกำหนดไว้
2. มีการวางแผนหรือคิดไว้ล่วงหน้า เช่น มีการเตรียมวัสดุ กำลังคน และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
3. ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนหรือแผนปฏิบัติงาน ใช้เทคนิคการติดตามผลงานประสานงาน ตลอดจนแก้ไขหรือดัดแปลงขั้นตอนการปฏิบัติไปพร้อมกับการดำเนินงาน หากเกิดปัญหาหรือข้อขัดข้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

4. งานสำเร็จตามเป้าหมายทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

สนอง อินละคร (2544 : 21) ให้ความหมายว่า กระบวนการหมายถึง ขั้นตอนหรือวิถีทางในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งและนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยใช้เวลาและทรัพยากรน้อยที่สุด

สรุปได้ว่า กระบวนการ หมายถึง แนวทางการดำเนินการที่มีขั้นตอนและลำดับเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์และเป้าหมาย

กรมวิชาการ (2534 : 13 – 14) ได้เสนอกระบวนการที่นำไปใช้ในการเรียน การสอน มีดังนี้

1. กระบวนการกลุ่ม
2. กระบวนการวิทยาศาสตร์
3. กระบวนการสืบสวนสอบสวน
4. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด
5. กระบวนการเรียนความรู้ความเข้าใจ
6. กระบวนการคิดวิจารณญาณ

7. กระบวนการคณิตศาสตร์
8. กระบวนการเรียนภาษา
9. กระบวนการสร้างเจตคติ
10. กระบวนการสร้างความตระหนัก
11. กระบวนการสร้างค่านิยม
12. กระบวนการปฏิบัติ
13. กระบวนการแก้ปัญหา
14. ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น
15. กระบวนการอื่น ๆ

นอกจากกระบวนการอื่น ๆ แล้ว อาจใช้กระบวนการเรียนการสอนเฉพาะวิชา เช่น ภาษาไทย อาจใช้กระบวนการเฉพาะในการเรียนการสอนภาษาไทย สังคมศึกษาอาจใช้กระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษา ภาษาอังกฤษอาจใช้กระบวนการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RajaBhat Mahasarakham University

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 90) ได้กล่าวถึงกระบวนการที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน แบ่งได้ ดังนี้

1. ทักษะกระบวนการ 9 ประการ เป็นกระบวนการที่นักวิชาการได้สังเคราะห์ขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยเฉพาะการทำงานอย่างมีระบบ มีขั้นตอน และสามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ มีค่านิยมที่ดีในการทำงานต่อไป

2. กระบวนการเรียนรู้ทางศาสตร์ ได้แก่ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการทางคณิตศาสตร์ กระบวนการเรียนภาษาเป็นต้น

3. กระบวนการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา ได้แก่ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสร้างค่านิยม เป็นต้น

ทักษะกระบวนการ 9 ประการ (กาญจนา บุญส่ง. 2542 : 91-96)

ทักษะกระบวนการ 9 ประการ เป็นกระบวนการหลักหรือกระบวนการแม่บทของกระบวนการอื่น ๆ เนื่องจากทักษะกระบวนการนี้เกิดจากการนำกระบวนการต่าง ๆ ที่มีอยู่มาประเมินหาตัวร่วม จึงถือว่าทักษะกระบวนการ 9 ประการเป็นข้อสรุปที่ครบวงจรของกระบวนการ

ขั้นตอนของทักษะกระบวนการ 9 ประการ มีดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น

1.1 คิดวิเคราะห์วิจารณ์

1.2 สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย

1.3 ประเมินและเลือกทางเลือก

1.4 กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ

1.5 ปฏิบัติด้วยความชื่นชม

1.6 ประเมินระหว่างปฏิบัติ

1.7 ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

1.8 ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความพอใจ

รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนของทักษะกระบวนการ 9 ประการมีดังนี้

ขั้นที่ 1 ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น หมายถึง ความสามารถในการรับรู้เรื่องที่จะเรียน บอกประโยชน์ โทษ ผลดี ผลเสีย จุดเด่น จุดด้อย ในเรื่องนั้น ๆ และสามารถระบุความจำเป็นที่ต้องเรียนเรื่องนั้นได้ ส่วนใหญ่คนจะเริ่มคิดเมื่อเห็นว่ามีปัญหาและความจำเป็นซึ่งเกิดจากการสังเกต การพบเห็น การได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน ได้กระทำ หรือประสบกับตนเองในรูปแบบต่าง ๆ การสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดต้องเริ่มจากการให้ผู้เรียนเห็นปัญหา เห็นความจำเป็น ซึ่งผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้หลายประการเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1.1 เสนอสิ่งเร้า ในขั้นนี้ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดสิ่งเร้าที่คิดว่าจะเป็นสื่อนำให้ผู้เรียนได้เล็งเห็นความสำคัญหรือประโยชน์ หรือโทษของสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนโดยทั่วไป สิ่งเร้าที่ผู้สอนควรใช้ ได้แก่ ข่าวหรือเหตุการณ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องราวหรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน กรณีตัวอย่าง การสร้างสถานการณ์หรือบทบาทสมมุติ นิทานเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ผู้สอนอาจเป็นผู้หามาหรือกำหนดให้ผู้เรียนเตรียมมาก็ได้

กิจกรรมในขั้นนี้มีแนวปฏิบัติดังนี้ คือ ผู้สอนเสนอสิ่งเร้าให้ผู้เรียนสังเกต – ฟัง – คิด ผู้สอนนำสนทนาโดยการซักถามเกี่ยวกับสิ่งเร้านั้น แล้วโยงมาสู่ตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคลประมาณ 3 – 4 คน

ขั้นที่ 1.2 แบ่งกลุ่มอภิปราย ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 3 – 4 กลุ่ม ช่วยกันคิดและอภิปรายตามประเด็นปัญหาที่กำหนดให้ ขั้นนี้ผู้เรียนจะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันภายในกลุ่ม ปัญหาที่กำหนดให้ได้แก่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1. ให้สังเกตรายละเอียด คำถามที่ใช้คือ มีอะไรบ้าง ใครทำอะไร เหตุการณ์เกิดขึ้นที่ไหน ผลเป็นอย่างไร

2. ให้เปรียบเทียบคำถามที่ใช้ คือ เหมือนหรือต่างกันอย่างไร อะไรดีกว่ากัน

3. ให้บอกผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น คำถามที่ใช้ คือ มีอะไรเกิดขึ้น เพราะอะไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ขั้นที่ 1.3 นำเสนอผล ขั้นนี้กลุ่มจะเลือกตัวแทน เพื่อออกไปรายงานผลการอภิปราย

ขั้นที่ 1.4 ซักถามและสรุป จากผลการรายงานของผู้เรียน ผู้สอนใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญหรือประโยชน์ หรือข้อดีข้อเสียของเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น ลักษณะของคำถาม เช่น เห็นด้วยหรือไม่ ถ้าเป็นผู้เรียนจะทำอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะอะไร ข้อดีข้อเสียมีหรือไม่ สำคัญอย่างไร มีประโยชน์หรือโทษอย่างไร เป็นต้น

ขั้นที่ 2 คิดวิเคราะห์วิจารณ์ หมายถึง ความสามารถในการบอกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ หรือบอกสาเหตุของเรื่องนั้นได้ หรือบอกความแตกต่าง หรือบอกความสัมพันธ์ได้ ตลอดทั้งความเป็นมาและเหตุผล ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มี 3 แบบคือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แบบที่ 1 ผู้สอนเสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิด พิจารณาหาสาเหตุหรือวิธีการก่อนแล้วจึงเสนอเนื้อหาสาระเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจภายหลัง

แบบที่ 2 ผู้สอนเสนอสิ่งเร้าและแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนศึกษาหาสาเหตุแล้วส่งให้ตัวแทนรายงานผลสรุปของกลุ่ม ขั้นสุดท้ายผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปสาเหตุของปัญหาจากผลรายงานของกลุ่มแต่ละกลุ่ม สิ่งเร้าที่เสนอ เช่น เอกสารความรู้ ตารางบันทึกผลการอภิปรายของกลุ่ม หรือให้ค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นต้น

แบบที่ 3 ผู้สอนใช้การทดลองหรือการสาธิตเป็นกิจกรรมนำ และให้ผู้เรียนสังเกต เปรียบเทียบความแตกต่างและหาสาเหตุ แล้วผู้สอนสรุปเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 สร้างทางเลือกหลากหลาย หมายถึง ความสามารถในการบอกแนวทางเลือกหลาย ๆ ทาง (โดยเกณฑ์ทั่วไป) ที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ของเรื่องที่จะเรียน นั่นคือ หลังจากรู้สาเหตุความเป็นมาเพื่อที่จะแก้ปัญหา และจะดำเนินการอย่างไร โดยให้ผู้เรียนช่วยกันคิดและอภิปราย ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 3.1 ผู้สอนนำสนทนาจากสาเหตุที่พบในทักษะการคิด วิเคราะห์ วิจารณ์ แล้วกระตุ้นให้ผู้เรียนช่วยกันหาวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

ขั้นที่ 3.2 การกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดทางเลือกอย่างหลากหลาย ผู้สอนอาจแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนช่วยกันคิดหาแนวทางตามสภาพและความเหมาะสมของแต่ละคน โดยอาจใช้วิธีการระดมสมองหรือการแข่งขันกัน เพื่อให้ได้คำตอบที่หลากหลายก็ได้

ขั้นที่ 4 ประเมินและเลือกทางเลือก หมายถึง ความสามารถในการกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัด หรือทางเลือกที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการนำทางเลือกแต่ละทางมาพิจารณาถึงความเป็นไปได้ ผลดี ผลเสีย และความเหมาะสม ที่จะดำเนินการ เมื่อได้ประเมินทุกทางแล้วจึงตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุดมาดำเนินการ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 4.1 ผู้สอนกำหนดสถานการณ์สมมุติขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันคิดพิจารณาว่าจะเลือกทางใดที่ดีที่สุด หลักในการเลือกให้คำนึงถึงว่าต้องเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้และเหมาะสมมากที่สุด และเป็นทางเลือกที่ได้มาจากทางเลือกหลากหลายที่ช่วยกันกำหนดขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 4.2 อภิปรายร่วมกัน ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนเพื่อให้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสีย ของทางเลือกแต่ละทางที่กำหนดขึ้น เพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดของกลุ่ม

ขั้นที่ 4.3 รายงานผลเมื่อได้ทางเลือกที่ดีที่สุดของกลุ่ม แล้วให้ส่งตัวแทนของกลุ่มไปรายงานหน้าชั้น ผู้สอนบันทึกผลการรายงานไว้บนกระดานดำและให้ผู้เรียนบันทึกผลลงในสมุดต่อไป

ขั้นที่ 5 กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการกำหนดจุดประสงค์ของการปฏิบัติ กำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับทางเลือกที่กำหนดไว้หรือกำหนดกิจกรรม และระยะเวลาในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับทางเลือกที่กำหนดไว้ นั่นคือ เมื่อกำหนดทางเลือกแล้วก็นำทางเลือกนั้นมาปฏิบัติ โดยการวางแผนซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 5.1 ผู้สอนให้ผู้เรียนวางแผนการปฏิบัติตามทางเลือกที่ผู้เรียนเลือกแล้ว การวางแผนนี้อาจให้ผู้เรียนทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องกำหนด

ให้ได้ว่าตนจะทำอย่างไรและเวลาใดตามลำดับขั้นตอน ขั้นนี้ผู้สอนอาจจะกำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาความรู้จากเอกสารประกอบ หรือสอบถามจากผู้รู้ เพื่อกำหนดแนวปฏิบัติที่ถูกต้องของตน

ขั้นที่ 5.2 เมื่อวางแผนการปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนจะต้องสรุปขั้นตอนการปฏิบัติของตนไว้ในสมุด หรืออาจทำแบบบันทึกผลการปฏิบัติ

ขั้นที่ 6 ปฏิบัติด้วยความชื่นชม หมายถึง ความสามารถในการทำตามขั้นตอนที่เลือกหรือกำหนดไว้ (โดยไม่มีใครบังคับ) และดำเนินการตามแผน ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2 แบบดังนี้

แบบที่ 1 การให้ผู้เรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด และให้บันทึกผลการปฏิบัติลงในแบบบันทึกที่เตรียมไว้ วิธีการปฏิบัติขั้นนี้มักจะเป็นการปฏิบัตินอกเวลาเรียน และต้องใช้เวลาในการปฏิบัติประมาณ 2 – 4 สัปดาห์

แบบที่ 2 ผู้สอนสร้างสถานการณ์ขึ้น แล้วให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติโดยใช้ขั้นตอนการปฏิบัติที่ตนกำหนดขึ้น สถานการณ์ที่สอนนำมาใช้ ได้แก่ พืช สัตว์ อาหาร และของจริง และในระหว่างการทดลองให้ผู้เรียนสังเกตและบันทึกผลการทดสอบในแบบบันทึกและนำมารายงานหน้าชั้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 7 ประเมินระหว่างปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการบอกข้อดีข้อเสียของสิ่งที่ปฏิบัติ เช่น ขั้นตอน วิธีการ ฯลฯ หรือบอกอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้บรรลุผล ตลอดระบุสิ่งที่ควรปรับปรุงเพื่อให้การปฏิบัติบรรลุผลขั้นตอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีดังนี้

ขั้นที่ 7.1 ผู้เรียนบันทึกผลการปฏิบัติของตนเอง และของกลุ่มพร้อมกับบันทึกปัญหา อุปสรรค ที่พบในขณะปฏิบัติลงในแบบบันทึกตามระยะเวลาที่กำหนด

ขั้นที่ 7.2 ผู้เรียนรายงานผลการปฏิบัติของตนเอง หรือของกลุ่มหน้าชั้นเรียน หรือส่งรายงานผลความก้าวหน้าและข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานของตนให้ผู้สอนทราบตามเวลาที่นัดหมาย

ขั้นที่ 7.3 ผู้สอนให้การเสริมแรง เช่น ชี้แนะ และให้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดปรับปรุงการปฏิบัติให้เหมาะสมกับความสามารถของตนยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 8 ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ หมายถึง ความสามารถในการนำเอาสิ่งที่ควรปรับปรุง พิจารณาหาวิธีแก้ไข และลงมือปรับปรุงแก้ไขตามวิธีการที่กำหนด ซึ่งเป็นการปรับปรุงพัฒนางานระหว่างดำเนินงาน ตามแผนที่ผู้เรียนได้คิดพิจารณาประเมินผลระหว่างปฏิบัติงาน มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 8.1 การให้ผู้เรียนระบุสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข โดยให้ร่วมกันพิจารณาวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่พบในระหว่างปฏิบัติของผู้เรียน

ขั้นที่ 8.2 ให้ผู้เรียนนำวิธีการแก้ไขไปปฏิบัติ และประเมินตนเองต่ออีก 1 - 2 สัปดาห์ ขั้นนี้ผู้สอนจะมีส่วนช่วยให้การเสริมแรงเป็นระยะ เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการปรับปรุงการปฏิบัติตนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ขั้นที่ 9 ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ หมายถึง ความสามารถในการเปรียบเทียบผลกับจุดประสงค์ที่วางไว้ นั่นคือ เมื่องานจบสิ้นลงก็ประเมินผลรวมและสรุปผลการดำเนินงานโดยยึดวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้เป็นสำคัญ ว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 9.1 ผู้สอนจะให้ผู้เรียนประเมินผลรวม โดยใช้แบบประเมินหรือให้เขียนแผนหรือรายงานผลการปฏิบัติ หรือสรุปผลจากแบบบันทึกการปฏิบัติ หรือเขียนเรียงความโดยระบุถึงความพอใจหรือความรู้สึกของผู้เรียนที่ได้ปฏิบัติงานสำเร็จ หรือจัดแสดงผลงานของผู้เรียนบนป้ายนิเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 9.2 ผู้สอนแสดงความชื่นชมในผลการปฏิบัติงานของผู้เรียน โดยการเสริมแรงหรือให้กำลังใจที่แก้ไขข้อบกพร่องหรือปัญหาได้สำเร็จ สิ่งที่ผู้สอนใช้ในการเสริมแรง คือ คำชมเชย ดาว รางวัล เกียรติบัตร ให้กับผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มที่มีผลการปฏิบัติงานดี น่าชมเชย

จะเห็นว่าขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ประการ เน้นตัวผู้เรียนให้เป็นผู้รู้จักการสังเกต คิดวิเคราะห์วิจารณ์เหตุผล รู้จักเปรียบเทียบและอภิปรายแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการคิดและรู้จักการแก้ปัญหา ฝึกการเรียนแบบกระบวนการกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิต ตลอดทั้งเป็นผู้กล้าคิด กล้าทำอย่างมีเหตุผล

กระบวนการเรียนรู้ทางศาสตร์ (กาญจนา บุญส่ง. 2542 : 96-100)

กระบวนการเรียนรู้ทางศาสตร์ ได้แก่ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การบวนการทางคณิตศาสตร์ และกระบวนการเรียนภาษา มีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีระบบเป็นกระบวนต่อเนื่องเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา เป็นการใช้การสังเกตอย่างถี่ถ้วนและ

รอบคอบ เพื่อระบุขอบเขตของปัญหาหรือปัญหาแท้จริงของสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาหรือพิสูจน์หาข้อมูลต่อไป ผู้สอนอาจจัดสถานการณ์หรือเรื่องราวที่น่าสนใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถระบุปัญหาจากการสังเกตว่าอะไรคือปัญหา

ขั้นที่ 2 การตั้งสมมุติฐาน สมมุติฐานคือ การพยายามค้นคว้าหาความรู้หรืออาศัยประสบการณ์เดิม ความรู้เดิม ความคิดสร้างสรรค์ จนเกิดความมั่นใจในการตัดสินใจและคาดคะเนความน่าจะเป็นล่วงหน้า คำตอบดังกล่าวนี้เรียกว่า สมมุติฐาน ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ซึ่งจะต้องตรวจสอบด้วยการทดลอง สำหรับปัญหาหนึ่ง ๆ อาจมีสมมุติฐานได้หลายอย่างจึงควรจัดเรียงลำดับสมมุติฐานที่คาดหวังว่ามีโอกาสถูกมากไว้อันดับต้น ๆ จะได้ทำการทดสอบก่อน ผู้สอนอาจตั้งคำถามให้ผู้เรียนร่วมกันระดมความคิดและสรุปสิ่งที่คาดหวังว่าจะเป็นคำตอบของปัญหานั้น

ขั้นที่ 3 การทดสอบหรือการรวบรวมข้อมูล ในการทดลองจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การออกแบบทดลอง เป็นการวางแผนล่วงหน้าว่าจะใช้อะไรบ้าง และมีขั้นตอนวิธีการอย่างไร มีการกำหนดและควบคุมตัวแปรอย่างรอบคอบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. การปฏิบัติ เป็นการลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องตามที่ออกแบบไว้ โดยการทำซ้ำภายใต้สถานการณ์เดิมเพื่อยืนยันผลที่ได้ว่าเป็นข้อมูลที่เป็นความจริงที่ค้นพบ

3. การบันทึกข้อมูล เป็นการจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ อย่างละเอียดทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มทำการทดลอง ระหว่างการทดลอง และภายหลังการทดลองผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนไปค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร หรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ให้ผู้เรียนวิเคราะห์และประเมินว่าข้อมูลเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือมีความถูกต้องน่าเชื่อถือเพียงไร

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองมาวิเคราะห์แปรผลว่า ตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ในตอนต้นหรือไม่ ถ้าผลที่ได้ไม่ตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ต้องหวนกลับไปเริ่มต้นใหม่ด้วยการทดลองใหม่ หรืออาจตั้งสมมุติฐานใหม่ แล้วทำการทดลองเพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ตั้งขึ้นใหม่ ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันอภิปรายเพื่อหาข้อยุติว่าข้อมูลนั้นสนับสนุนหรือปฏิเสธสมมุติฐาน

ขั้นที่ 5 สรุปผล การสรุปผลคือ การยอมรับหรือปฏิเสธสมมุติฐาน เมื่อได้ทำการสังเกตและทดลองซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จนได้ผลตรงกับสมติฐานที่ถูกต้อง ได้ความจริงที่มั่นใจแล้วก็มีการลงข้อสรุปออกมาในรูปของข้อเท็จจริง หลักการ และการนำไปใช้ประโยชน์

ผู้สอนให้ผู้เรียนช่วยกันสรุปว่าปัญหานั้นมีคำตอบหรือข้อสรุปอย่างไร การสรุปอาจสรุปได้ในรูปของรายงานหรือเอกสารก็ได้

2. กระบวนการคณิตศาสตร์ มีกระบวนการแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กระบวนการคิดคำนวณ และกระบวนการแก้โจทย์ปัญหา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กระบวนการคิดคำนวณ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สอนกฎหรือวิธีโดยอุปนัย โดยการให้ตัวอย่างมาก ๆ และสรุปเป็นกฎเกณฑ์

ขั้นที่ 2 ฝึกการใช้กฎเกณฑ์โดยนิรมัย คือ การนำกฎไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 วินิจฉัยข้อบกพร่องและเสริมแรง โดยการนำไปฝึกหาข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงต่อไป

2.2 กระบวนการแก้โจทย์ปัญหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกระบวนการแก้โจทย์ปัญหา มีขั้นตอนดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์โจทย์ โดยการทำความเข้าใจโจทย์ปัญหาเป็นการแปลความหมายของโจทย์ปัญหา ซึ่งทำให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น เทคนิคต่าง ๆ ที่ควรนำมาใช้ในขั้นนี้ ได้แก่ เทคนิคการใช้คำถาม การวาดภาพ การใช้เส้นจำนวน การแสดงบทบาทสมมุติหรือเทคนิคอื่น ๆ ที่ทำให้สามารถสร้างความเข้าใจภาษาในโจทย์ และมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่โจทย์กำหนดให้

ขั้นที่ 2 การกำหนดขั้นตอนเพื่อแก้ปัญหา เป็นการวางแผนโดยการนำเอาความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำหนดให้มาคิดหาวิธีการแก้ปัญหาว่าจะใช้วิธีการใด แล้วเขียนในรูปประโยคสัญลักษณ์ ซึ่งต้องอาศัยความคิดรวบยอดพื้นฐาน เช่น การบวก การลบ การคูณ และการหารเป็นต้น

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติตามขั้นตอน เป็นการนำประโยคสัญลักษณ์มาคิดหาค่าของสิ่งที่โจทย์ต้องการ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการคิดคำนวณและการแสดงวิธีทำตามลำดับขั้นตอน

ขั้นที่ 4 การตรวจสอบคำถาม เป็นการนำคำตอบที่หาได้มาตรวจสอบกับสิ่งที่กำหนดให้ โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างการบวก การลบ การคูณ และการหาร เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้อง

การฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา ไม่จำเป็นต้องแก้โจทย์ปัญหาครบทุกขั้นตอน ควรเริ่มจากการทความเข้าใจโจทย์แล้วเขียนเป็นประโยคสัญลักษณ์จนเกิดความชำนาญ หลังจากนั้นจึงให้เข้าใจการแสดงวิธีทำเพื่อหาคำตอบจนเกิดทักษะแล้วจึงใช้วิธีการตรวจคำตอบ

ทักษะและเทคนิคบางประการในการสอนแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์

1. ทักษะและเทคนิคการอ่านโจทย์ปัญหา ผู้เรียนจะต้องอ่านแบ่งวรรคตอนให้ถูกต้อง อ่านซ้ำเพื่อจับใจความสำคัญของโจทย์ว่ากล่าวถึงเรื่องอะไร อย่างไร

2. ทักษะและเทคนิคการใช้คำถาม ต้องฝึกการใช้คำถามให้เป็น ควรถามถึงประเด็นสำคัญ เช่น ข้อความทั้งหมดของโจทย์มีกี่ตอน ตอนใดเป็นสิ่งที่กำหนดให้ และตอนใดเป็นสิ่งที่โจทย์ต้องการทราบ

3. ทักษะและเทคนิคการวาดภาพประกอบโจทย์ปัญหา เพื่อทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ของข้อความหรือสิ่งที่กำหนดให้และสามารถคิดวิธีแก้ปัญหาได้ดีที่สุด

4. ทักษะและเทคนิคการแปลความและสรุปความในการแปลความ ผู้เรียนจะต้องสามารถวิเคราะห์ข้อความที่กำหนดให้กับข้อความที่โจทย์ต้องการทราบว่าสัมพันธ์ในแง่ใดแล้วแปลงออกมาเป็นประโยคสัญลักษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

5. ทักษะและเทคนิคการเขียนแสดงวิธีทำ อาศัยเทคนิคการย่อความเป็นการนำข้อความมาเขียนแสดงวิธีทำอย่างสั้น ๆ แต่ได้ใจความชัดเจนและสามารถเขียนวิธีทำได้หลาย ๆ วิธี

6. ทักษะและเทคนิคการแต่งโจทย์ปัญหา ซึ่งสามารถสร้างโจทย์ปัญหาจากสถานการณ์ จำลองรูปภาพ ใช้วิธีสร้างโจทย์ปัญหาจากปัญหาที่ไม่ซับซ้อน และใช้ตัวเลขน้อย ๆ ก่อน แล้วจึงใช้ตัวเลขที่มีค่ามากขึ้น และซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

3. กระบวนการเรียนภาษา เป็นกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะทางภาษา มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำความเข้าใจสัญลักษณ์ สื่อ รูปภาพ รูปแบบ และเครื่องหมาย ผู้เรียนรับรู้เกี่ยวกับความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยคและถ้อยคำสำนวนต่างๆ

ขั้นที่ 2 สร้างความคิดรวบยอด ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้จากประสบการณ์มาสู่ความเข้าใจ และเกิดภาพรวมเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง

ขั้นที่ 3 สื่อความหมาย ความคิด ผู้เรียนถ่ายทอดทางภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้

ขั้นที่ 4 พัฒนาความสามารถ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามขั้นตอน คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าได้

อย่างไรก็ตามกระบวนการเรียนภาษาจำเป็นต้องใช้กระบวนการอื่นมาเสริมอีก เช่น ในขั้นที่ 2 ของกระบวนการเรียนภาษา เป็นการสร้างความคิดรวบยอดจึงต้องนำกระบวนการสร้างความคิดรวบยอดมาใช้ด้วย

นอกจากนี้วิชาภาษาไทย เป็นวิชาในกลุ่มทักษะต้องจัดกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเกิดทักษะ จึงจำเป็นจะต้องนำกระบวนการปฏิบัติมาใช้ด้วย

4. กระบวนการปฏิบัติ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สังเกตรับรู้ ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างหลากหลายจนเกิดความเข้าใจและสรุปเป็นความคิดรวบยอด

ขั้นที่ 2 ทำตามแบบ ผู้เรียนทำตามตัวอย่างที่แสดงให้เห็นทีละขั้นตอน จากขั้นพื้นฐานไปสู่งานที่ซับซ้อนขึ้น

ขั้นที่ 3 ทำเองโดยไม่มีแบบ ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 ฝึกให้ชำนาญ ให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ หรือทำได้โดยอัตโนมัติ ซึ่งอาจเป็นงานชิ้นเดิมหรืองานที่คิดขึ้นใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

กระบวนการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา (กาญจนา บุญส่ง. 2542 :100-102)

กระบวนการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา ได้แก่ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการสร้างค่านิยม มีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด

กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด มักใช้สอนคำนิยาม ศัพท์และแนวคิดต่าง ๆ การสอนให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดในเรื่องที่จะเรียนจะช่วยลดสิ่งที่จะช่วยจดจำในรายละเอียดเป็นอย่างมาก ช่วยประหยัดเวลาในการเรียนและทำให้เกิดการเรียนรู้

กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด มีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 สังเกต เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปร่าง ปริมาณ คุณสมบัติ โดยใช้ประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้นและกาย

ขั้นที่ 2 จำแนกความแตกต่าง เป็นการจำแนกความแตกต่างของสิ่งที่รับรู้ และสามารถให้รายละเอียดในความแตกต่างนั้น

ขั้นที่ 3 หาลักลักษณะร่วม เป็นการกำหนดลักษณะร่วมบางประการที่ผู้เรียนมองเห็นความเหมือนในภาพรวมของสิ่งที่รับรู้ และสรุปเป็นวิธีการ หลักการ คำจำกัดความ หรือนิยามได้

ขั้นที่ 4 ระบุความคิดรวบยอด ผู้เรียนเขียนความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่รับรู้

ขั้นที่ 5 ทดสอบและนำไปใช้ ผู้เรียนทดลอง ทดสอบ ทำแบบฝึกหัดและปฏิบัติเพื่อประเมินความรู้

การสอนให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ความคิดรวบยอดในบทเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการที่ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอดต่าง ๆ มากเท่าใด ก็จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้มากขึ้นเท่านั้น

2. กระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อศึกษาและฝึกทักษะการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นตอนของกระบวนการกลุ่มมีดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกผู้นำกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนอาจผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำกลุ่ม

ขั้นที่ 2 การวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการ

ขั้นที่ 3 การแสดงและรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกทุกคนบนพื้นฐานของเหตุผล

ขั้นที่ 4 แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 5 การติดตามผลการปฏิบัติและปรับปรุง

ขั้นที่ 6 การประเมินผลและความชื่นชมในผลงานของกลุ่ม

3. กระบวนการสร้างค่านิยม

ค่านิยม คือ ความพึงพอใจหรือเห็นว่าสิ่งนั้นดีมีคุณค่าแล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อ ซึ่งทำให้เกิดการเลือกและยึดถือเป็นแนวทางการประพฤติในการดำเนินชีวิตของตนเอง และค่านิยมนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ถ้าบุคคลนั้นยอมรับที่จะเปลี่ยน แต่อาจต้องใช้เวลาอันยาวนาน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่ผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่ควรเริ่มต้นการปลูกฝังเพื่อให้เกิดเป็นอุปนิสัยที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม ดังนั้นในการเรียนการสอนผู้สอนจึงควรเข้าใจกระบวนการสร้างค่านิยม และสามารถนำไปสอดแทรกกับผู้เรียนให้เหมาะสมกับวัย สภาพท้องถิ่น และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายด้วย

ขั้นตอนของกระบวนการสร้างค่านิยม มีดังนี้

ขั้นที่ 1 สังเกตและตระหนักถึงค่านิยมที่ได้รับ เป็นการรับรู้ความหมายและสามารถจำแนกการกระทำที่แตกต่างกันได้

ขั้นที่ 2 ประเมินเชิงเหตุผล ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วิจารณ์การกระทำของบุคคลอื่นที่แสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ว่าเหมาะสมหรือไม่เพราะเหตุใด

ขั้นที่ 3 การกำหนดค่านิยม เป็นการเลือกค่านิยมจากหลายตัวเลือก ซึ่งได้รับการพิจารณาไตร่ตรองวิเคราะห์จากขั้นที่ 2 และมีความเชื่อ ความพอใจในการกระทำที่ควรกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 วางแนวปฏิบัติ เป็นการช่วยกันกำหนดแนวปฏิบัติในสถานการณ์จริงขั้นนี้จะเป็นขั้นที่มีความสุขความพอใจ เกิดความนิยมที่ได้เลือกค่านิยมนั้น เต็มใจที่จะยึดมั่นโดยเปิดเผยและนำไปปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเป็นแบบแผนของชีวิต กระบวนการขั้นนี้อาจใช้เวลานาน

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติด้วยความชื่นชม เป็นการนำค่านิยมที่ตนเองยึดถือไปปฏิบัติตลอดไป จนกว่าจะมีค่านิยมใหม่ที่สามารถลบล้างค่านิยมเดิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ข้อเสนอแนะในการสร้างค่านิยมในโรงเรียน

1. เขียนเจตคติและค่านิยมที่ต้องการจะปลูกฝัง
2. ใช้เหตุการณ์ประจำวันสอดแทรกเกี่ยวกับเจตคติและค่านิยม
3. จัดทำตัวอย่างที่ดีให้เป็นแบบอย่าง เพราะผู้เรียนพร้อมที่จะเลียนแบบ ฉะนั้นผู้สอนจึงต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนการสอนคือการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันกับผู้สอน โดยใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนจัดเป็นเทคนิคการสอนที่ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมอย่างมีลำดับขั้นตอน โดยมีผู้สอนเป็นผู้กระตุ้น ชี้แนะให้คำปรึกษา และร่วมอภิปราย เพื่อผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมตามความมุ่งหมายของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ (กาญจนา บุญส่ง. 2542 : 89)

การเรียนการสอนเป็นระบบหนึ่งในระบบการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและมีความสามารถที่จะนำความรู้ไปปฏิบัติในงาน

อาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณลักษณะและคุณธรรมต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการการเรียนและการสอนนั้นมีนักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะดังต่อไปนี้

2.2 ความหมายของการเรียน

อินทิรา บุณยาทร (2542 : 5) กล่าวว่า การเรียนเป็นคำเรียกสั้น ๆ ของคำว่า การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมา ผลของการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านทักษะและความรู้สึก ธรรมชาติของการเรียนรู้จะขึ้นอยู่กับความต้องการ สิ่งเร้า การตอบสนองและรางวัล การเรียนรู้มีหลายชนิด บุคคลมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยของนักจิตวิทยาเกี่ยวกับการเรียนการสอนพบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย จุดประสงค์ ความพร้อม การค้นพบสถานการณ์จริง การแปลความหมายและการตอบสนอง

การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงวุฒิภาวะและอาการที่ปรากฏชั่วคู่ การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เกิดจากการที่ได้รับประสบการณ์แล้วมีกระบวนการทางสมอง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบข้อมูลของสมองไปสู่การจำ ถ้าการได้รับประสบการณ์นั้นมีการกระตุ้นและจูงใจที่ดีจะทำให้การรับข้อมูลหรือประสบการณ์นั้นสร้างความงอกงามในความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นและจำได้นาน หากข้อมูลใหม่ที่ได้รับมีความสัมพันธ์และเชื่อมต่อกับข้อมูลเก่าหรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2543 : 5)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ฮิลการ์ด (Hillgrad 1975 : 194) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม โดยการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านทักษะและความรู้สึกที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ โดยการแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง

2.3 ลักษณะของการเรียนรู้

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 12) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในลักษณะใดจึงจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ จะพิจารณาได้จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม หมายความว่าพฤติกรรมก่อนการเรียนรู้และหลังการเรียนรู้จะแตกต่างกัน เช่น เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากทำไม่เป็น ไม่เข้าใจ กลายมาทำเป็น เข้าใจ ทำดีขึ้นเรื่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้อาจเป็นไปได้ทั้งด้านดีและไม่ดี นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกที่เรามองเห็นได้ หรืออาจเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจก็ได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเปลี่ยนได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นต้องเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะถาวร เช่น การขี่จักรยานได้ ถือเป็นพฤติกรรมที่ถาวร เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ ขี่จักรยานไม่ได้กลายมาขี่จักรยานได้ และเมื่อขี่จักรยานได้แล้วแต่ไม่มีโอกาสขี่จักรยานอีกในช่วงเวลาหลายเดือนก็ยังคงขี่จักรยานได้เช่นเดิม พฤติกรรมที่ขี่จักรยานได้นี้เป็นพฤติกรรมที่ถาวร เรียกได้ว่าเกิดการเรียนรู้ แต่ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ถาวร เช่น ความเมื่อยล้า การใช้ยาสารเคมีแอลกอฮอล์ ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมชั่วระยะหนึ่ง ไม่นับว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นจะต่อเนื่องมาจากประสบการณ์ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความพิการ ความเคยชิน ซึ่งแม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรก็ไม่นับเป็นการเรียนรู้

สรุปได้ว่าจากลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น เน้นอย่างชัดเจนว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิมจะต้องมีลักษณะที่ถาวร และต้องเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกอบรมเท่านั้นจึงเรียกว่า เกิดการเรียนรู้

2.4 องค์ประกอบของการเรียนรู้

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2530 : 481-481) ได้สรุปองค์ประกอบของการเรียนรู้มีดังนี้

1. แรงขับ (Drive) มี 2 ประเภท คือ แรงขับปฐมภูมิ (Primary Drive) เช่น ความหิว กระหาย แรงขัยทุติยภูมิ (Secondary Drive) เป็นเรื่องความต้องการทางจิตใจและสังคม เช่น ความวิตกกังวล ความต้องการ ความรัก ความปลอดภัย ฯลฯ แรงขับทั้งสองประเภทมีผลให้เกิดปฏิกิริยาอันจะนำไปสู่

2. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นตัวการทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาโต้ตอบออกมา และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมว่าจะแสดงอาการตอบสนองออกมาในลักษณะใด สิ่งเร้าอาจเป็นเหตุการณ์หรือวัตถุก็ได้

3. อาการตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ซึ่งเป็นการกระทำของร่างกาย และมักจะเกิดตามหลังสิ่งเร้าเสมอ

4. สิ่งเสริมแรง (Reinforcement) คือ สิ่งที่มาเพิ่มกำลังให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เช่น รางวัล การทำโทษ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้มาก อาจแบ่งสิ่งเสริมแรงได้ 2 ประเภทคือ

4.1 สิ่งเสริมแรงปฐมภูมิ เป็นสิ่งเสริมแรงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและบำบัดความต้องการ หรือลดแรงขับโดยตรง เช่น อาหารเป็นสิ่งเสริมแรงแก่บุคคลที่กำลังหิว

4.2 สิ่งเสริมแรงทุติยภูมิ เช่น เงิน ชื่อเสียง

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นอีก เช่น ความพร้อม ความสนใจ การจูงใจ ระดับสติปัญญา การฝึก การทำซ้ำ สุขภาพจิต สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ที่ดีของนักเรียน มี 5 องค์ประกอบ คือ (อินทิรา บุณยาทร. 2542 : 7 อ้างจาก กรมวิชาการ. 2536)

1. คุณลักษณะของครู

ครูที่ดีควรมีคุณภาพควรมีพฤติกรรม ดังต่อไปนี้

1.1 เป็นผู้มีความรับผิดชอบ โดยมีพฤติกรรมดังนี้

1.1.1 เข้าสอนตรงเวลา

1.1.2 ตรวจงานสม่ำเสมอ

1.1.3 ไม่ทิ้งห้องสอน

1.1.4 ไม่มาสาย

1.1.5 เป็นผู้มีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

2. จัดทำแผนการสอนและหรือโครงการสอนตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีการศึกษา

3. ดำเนินการสอนตามแผนการสอนและหรือโครงการสอนนั้น ๆ

4. เข้าสอนและเลิกสอนตามเวลาที่กำหนดในตารางสอน

5. กำหนดปฏิทินในการปฏิบัติงานของตนเองตลอดภาคเรียนและหรือตลอดปีการศึกษา

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ประกอบด้วย แรงขับ สิ่งเร้า อาการตอบสนอง และสิ่งเสริมแรง นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านอื่น ๆ อีก เช่น ความพร้อม ความสนใจ ระดับสติปัญญา การฝึก เป็นต้น

2.5 ความหมายของการสอน

กู๊ด (Good 1959 : 676) ให้นิยามของการสอนไว้ว่า การสอนคือ การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเรียนและการแนะแนวทาง เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดี ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

Alexander and Halverson (1956 : 7 – 8) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า

1. เนื้อหาวิชาคือสิ่งที่เราสอนให้แก่เด็ก ส่วนวิธีสอนคือการที่เราสอนเด็กอย่างไร
2. จุดหมายปลายทางของการสอนคือ การเรียนรู้ของเด็ก
3. ผลที่ได้จากการสอน คือสิ่งที่ปรากฏออกมาเนื่องมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการสอนคือ การที่เราจะทำอย่างไรที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวเด็ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

อินทิรา บุณยาทร (2542 : 9) ให้ความหมายว่า การสอน คือกระบวนการที่ครอบคลุมวิธีการ ตัวบุคคลทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านเป้าหมายการสอนและความสามารถของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดโดยอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538 : 3 – 4) ให้ความหมายว่า การสอนคือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อที่จะได้เกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงจะสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 2) ให้ความหมายว่า การสอนหมายถึง

1. การถ่ายทอดความรู้
2. การฝึกให้ผู้เรียนแก้ปัญหาต่าง ๆ
3. การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
4. การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

5. การสร้างหรือจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

6. การแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาหาความรู้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : 60) ให้ความหมายว่า การสอน คือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้นได้แก่

1. ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับสิ่งแวดล้อม และครูกับสิ่งแวดล้อม

2. ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่

3. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

ถาดทอง ปานศุภวัชร (2531 : 4) ได้ให้ความหมายว่า การสอนหมายถึง การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ แนะแนวทาง และถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามเป้าประสงค์ของการศึกษา

สรุปได้ว่า การสอน หมายถึง การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามเป้าประสงค์ของการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.6 ลักษณะของการสอน

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 3) ได้สรุปลักษณะของการสอนดังนี้

1. การสอนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

2. การสอนมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

3. การสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ดีต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 3 – 4) ได้อธิบายไว้โดยสรุปเกี่ยวกับลักษณะการสอนไว้ดังนี้

1. การสอนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ข้อนี้ต้องการเน้นการสอนในลักษณะของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งหมายความว่า การสอนจะเกิดขึ้นได้นั้นทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในการจัดการเรียนการสอน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั่งนิ่ง คือไม่เกิดการเคลื่อนไหวทั้งทางกาย วาจา และทางปัญญา เช่น ครูอาจยืนบอกทั้งชั่วโมงโดยนักเรียนได้ยินเสียงครู แต่มิได้รับรู้ และเกิด

ประสบการณ์ใหม่ นักเรียนอาจทำเลขหรือคัดเขียนไปทั้งชั่วโมงตามบุญตามกรรม โดยครูนั่งนิ่งอยู่ที่โต๊ะครู อย่างนี้เรียกได้ว่าไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนก็ไม่จัดเป็นการสอน

แต่จะจัดเป็นการสอนถ้าครูและนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม มีการร่วมมือกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน นักเรียนได้แสดงออกด้วยการพูดและการเขียน การทดลอง การคิด การสร้างงานศิลปะ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ฯลฯ โดยที่ครูเป็นผู้จัดสถานการณ์และสิ่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ตลอดจนได้รับประสบการณ์ใหม่ นักเรียนอาจทำเลขหรือคัดเขียนไปทั้งชั่วโมงตามบุญตามกรรม โดยครูนั่งนิ่งอยู่ที่โต๊ะครู อย่างนี้เรียกว่าไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนก็ไม่จัดเป็นการสอน แต่จะจัดเป็นการสอนถ้าครูและนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม มีการร่วมมือกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน นักเรียนได้แสดงออกด้วยการพูด การเขียน การทดลอง การคิด การสร้างงานศิลปะ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ฯลฯ โดยที่ครูเป็นผู้จัดสถานการณ์และสิ่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ตลอดจนได้รับประสบการณ์ใหม่

อนึ่ง การจัดสถานการณ์และสิ่งเร้า เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้นี้ ต้องจัดอย่างมีลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กัน เช่น จัดสอนโดยมีขั้นนำเข้าสู่บทเรียน มีขั้นตอนการสอนตามลักษณะของเทคนิควิธีการสอนที่นำมาใช้ มีขั้นการสรุปบทเรียน ทุกขั้นตอนเหล่านี้ต้องมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน จึงจะเรียกว่าเป็นกระบวนการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ดังนั้น การสอนจึงเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ที่ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์

2. การสอนมีจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ข้อนี้ต้องการเน้นที่เป้าหมายของการสอน ซึ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านความรู้ความคิด หรือด้านพุทธิพิสัย กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา เกิดความพัฒนาขึ้นจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ คิดไม่เป็นมาเป็นความรู้ความเข้าใจ มีความคิดและคิดเป็น เช่น จากการอ่านเขียนไม่ได้ไม่เป็น มาเป็นอ่านออกเขียนได้ แสดงความคิดเห็นได้ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้ ประเมินค่าและวิจารณ์ได้ ฯลฯ

2.2 ด้านเจตคติ หรือ ด้านจิตพิสัย เกี่ยวกับความรู้สึกเห็นคุณค่า ความดีความงาม ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในด้านนี้ เช่น รู้ซาบซึ้งในบทกลอนที่ได้ฟัง ได้อ่านเห็นคุณค่าของการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เกิดการยอมรับที่จะช่วยกันรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ที่ดี เห็นคุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นต้น

2.3 ด้านทักษะ หรือด้านทักษะพิสัย หมายถึง ความสามารถกระทำได้ ปฏิบัติได้ถูกต้องตามวัย เช่น สามารถว่ายน้ำได้ พิมพ์ดีดได้ ร้อยมาลัยได้ วาดภาพได้ โยนลูกบอลได้ ฟัง พูด อ่าน เขียนได้ ฯลฯ ผู้เรียนจะเกิดทักษะถ้าได้ฝึกปฏิบัติบ่อย ๆ

ดังนั้น ในการสอนจึงต้องตั้งจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน มิใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว จึงจะถือว่าเป็นการสอนที่สมบูรณ์ ตลอดจนมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่ไปใช้ได้

3. การสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ดี ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน ข้อนี้ต้องการเน้นที่สมรรถภาพของผู้สอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอน การสอนจะบรรลุผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้สอนทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพทักษะ และเทคนิคการสอนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้สอนต้องมีความรู้ดี (ศาสตร์) และมีเทคนิคการสอนดี (ศิลป์) ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2526 : 112) กล่าวไว้ว่า " เป็นครูต้องรู้ศาสตร์อย่างมีศิลป์ " หมายความว่า ผู้เป็นครูจะต้องรู้จักศาสตร์การสอน เช่น ความรู้เกี่ยวกับวิธีสอน หลักการสอน จิตวิทยาการเรียนรู้ ฯลฯ และรู้จักใช้ศิลป์การสอนซึ่งเป็นเทคนิคการสอนเป็นอย่างดี ถ้าครูมีความรู้ดีทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพครู แล้วสามารถประยุกต์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีศิลปะ ก็กล่าวได้ว่า ครูผู้นั้นมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

กาญจนา จันทะดวง (2543 : 11 – 12) กล่าวถึงลักษณะการสอนที่ดีว่า การที่ผู้สอนจะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนควรได้ศึกษาคุณลักษณะของการสอนที่ดี เพราะการสอนที่ดีย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง สำหรับลักษณะของการสอนที่ดีนั้นสามารถสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. การสอนที่ดีต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้า ผู้สอนควรศึกษาหลักสูตร เนื้อหาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การเตรียมกิจกรรม สื่อการเรียนการสอน การประเมินผลเพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. การสอนที่ดีควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยพิจารณาถึงความต้องการตามธรรมชาติและวัยของผู้เรียนเป็นหลัก

3. การสอนที่ดีควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความพร้อมและประสบการณ์เดิมอันเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้สอนไม่ควรละเลยหรือเพิกเฉยต่อผู้เรียนที่เรียนอ่อน ควรให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจกับผู้เรียนกลุ่มนี้ด้วย

4. การสอนที่ดีควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5. การสอนที่ดีควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ไม่ควรยึดวิธีใดวิธีหนึ่ง แต่ควรเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาหรือบทเรียนแต่ละบทนั้น

6. การสอนที่ดีควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ

7. การสอนที่ดีควรยึดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

8. การสอนที่ดีควรให้แรงเสริม

9. การสอนที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนเก่งหรืออ่อนก็ตาม

10. การสอนที่ดีควรส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้เป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักคิดวางแผนและแก้ปัญหาร่วมกัน

11. การสอนที่ดีควรส่งเสริมการเรียนเป็นรายบุคคล

12. การสอนที่ดีควรมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่นการซักถาม สังเกต การทดสอบ เป็นต้น เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในเนื้อหาของผู้เรียน และความเหมาะสมในวิธีสอนของผู้สอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

13. การสอนที่ดีควรเป็นการสอนแบบสัมพันธ์ระหว่างวิชา โดยส่งเสริมการเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากวิชาหนึ่งไปสู่อีกวิชาหนึ่ง เช่น การสอนวิชาภูมิศาสตร์เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ให้สัมพันธ์กัน เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจและผู้เรียนจะได้มีความรู้กว้างขวางขึ้น

14. การสอนที่ดีควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเองให้มากที่สุด

15. การสอนที่ดีควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองกับผู้เรียน

สรุปได้ว่า ลักษณะของการสอนนั้นเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยการสอนจะต้องมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ และการสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ดีต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอนเอง

2.7 องค์ประกอบของการสอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538 : 3-4) ได้กล่าวไว้ว่า จุดหมายปลายทางของการสอน คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้นองค์ประกอบของการสอนจึงประกอบด้วย

1. ครู หรือผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการสอน เพราะเป็นผู้ทำกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ ครูจึงต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีความสามารถทางเนื้อหาวิชาการเพราะความสามารถจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูจึงต้องรู้จักเลือกปรับปรุงเทคนิคและวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในแต่ละเรื่องและไม่ใช้วิธีสอนแบบเดียวตลอดไป

2. นักเรียน หรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการสอน เนื่องจากความสำเร็จในการศึกษาของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นผู้สอนจึงต้องทำหน้าที่แนะแนวและจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้โดยพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า รู้จักการใช้สื่อการเรียนการสอนด้วยตนเองมากกว่าที่จะฟังคำบรรยายจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว

3. สิ่งที่จะสอน ได้แก่เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งครูจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน

หลักพื้นฐานในการสอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ปรีชา คัมภีรปกรณ์ (2532 : 5) กล่าวถึงหลักพื้นฐานในการสอนว่า ควรจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. มีวัตถุประสงค์ในการสอนที่แน่นอน
2. มีวิธีการสอนที่ดี
3. มีวิธีการประเมินผลที่ดี

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2525 : 35 – 39) กล่าวถึงหลักพื้นฐานในการสอนไว้ 4 ประการ คือ

1. หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนในด้านความรู้ ด้านทักษะการสอน และด้านแก้ปัญหาการสอน

2. หลักการวางแผนและเตรียมการสอน ได้แก่การเตรียมเขียนแผนการสอน ผลิตสื่อ เตรียมแบบทดสอบ และซ้อมสอน

3. หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการเร้าความสนใจ หลักการเสริมแรง ฯลฯ

4. หลักการประเมินและรายงานผล ซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การสอน การสร้างและใช้เครื่องมือประเมิน การตีความหมายและรายงานผลการประเมิน

ข้อแตกต่างระหว่างการสอนและการเรียน (ถาดทอง ปานศุภวัชร. 2531 : 5)

การสอนและการเรียนมีข้อแตกต่างกันซึ่งสรุปได้ดังนี้

การสอน

1. การสอนเป็นกระบวนการต่าง ๆ ของครูที่ต้องการให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจสื่อที่ครูสอน การเรียนเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์

2. การสอน ครู เป็นผู้กระทำเพื่อส่งเสริมการเรียนของผู้เรียน แต่การเรียนเป็นสภาพที่ผู้เรียนเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง

3. ครูควรมีความรู้ในเรื่องที่สอนและมีทักษะในการจัดกิจกรรม ประสบการณ์แนะแนวทาง และถ่ายทอดความรู้ แต่การเรียนจะเป็นผลดี เมื่อสิ่งที่เรียนไปตามความต้องการของผู้เรียน

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 14) ได้สรุปความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนและการสอนดังนี้

1. การเรียนและการสอนเป็นกระบวนการที่เกิดต่อเนื่องควบคู่กันไป ไม่อาจแยกจากกันได้เด็ดขาด

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. การสอนที่ดีย่อมส่งเสริมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

3. การสอนที่ดีย่อมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นอย่างดี คือ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติเป็นต้น

4. การเรียนและการสอนต้องเป็นกระบวนการของความร่วมมือกัน ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน จึงจะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนการสอนมีความแตกต่างกันในลักษณะที่ว่า ครูหรือผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรม แต่การเรียนการสอนก็ยังมีความสัมพันธ์กันโดยมีครูผู้สอนต้องพยายามจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด และผู้เรียนที่อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะเรียนด้วย

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 21-29) มีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเฉพาะหมวด 4 ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ได้กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษา ซึ่งว่าด้วยหลักการ สาระ และกระบวนการเรียนรู้

ในส่วนของการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา. 2542 : 21-29)

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญเหตุการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 15) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนในปัจจุบันมีลักษณะดังนี้

1. สอนให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งนับว่าเป็นความต้องการสูงสุดของการสอนคน เพราะการคิดมิได้หมายถึงการคิดเพียงเพื่อที่จะให้ตัวเองอยู่รอดปลอดภัยหรืออยู่ดีมีสุขตามลำพังตนเอง แต่เป็นการคิดอย่างมีระบบและมีคุณธรรม ที่ดีงาม นั่นคือการคิดเป็นจะต้องเป็นการคิดที่แก้ปัญหาใด ๆ ให้สำเร็จโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และคำนึงถึงประโยชน์ตลอดทั้งการสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ การคิดเป็นถือว่าเป็นสมรรถภาพขั้นสูงสุด ที่จะนำบุคคลไปสู่การทำเป็นและการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 คิดเป็น หมายถึง การสอนให้คนรู้จักคิดและกล้าแสดงอารมณ์ของตนในทางที่ถูกที่ควร เพื่อประโยชน์ของสังคมและส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ใช่คิดเฉพาะผลประโยชน์ของตนเองแต่เพียงฝ่ายเดียว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1.2 ทำเป็นขั้นตอนที่สืบเนื่องจากการคิดเป็น คือสอนให้คนมีความสามารถและทักษะที่กระทำหรือแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ตนคิดนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายว่าผลที่จะเกิดตามมาจากการกระทำของตนนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นอันดับแรก

1.3 แก้ปัญหาเป็น ขั้นนี้จะเป็นขั้นที่สอนให้คนสามารถ ผสมผสานความรู้ความสามารถของคนที่ผ่านการคิดเป็น และทำเป็นมาใช้แก้ปัญหาที่ตนประสบในชีวิตประจำวันของตนให้ดีที่สุด นั่นคือขั้นนี้เป็นการสอนให้รู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินสถานการณ์ในชีวิตจริงของตนให้สามารถแสดงพฤติกรรมออกในทางที่ดีที่สุดสำหรับสถานการณ์ที่ตนประสบอยู่นั้น และกระบวนการทั้ง 3 นี้ จะต้องสอดคล้องและต่อเนื่องกัน จะปลูกฝังเฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใดไม่ได้

2. ในการจัดการเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามทุกด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย จึงควรสอนทั้งเนื้อหาและกระบวนการ กล่าวคือต้องสอนทั้งภาคทฤษฎี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และต้องมีภาคปฏิบัติให้ผู้เรียนสามารถทำได้ นำไปใช้ได้จริง ๆ หรือเรียกว่า รู้ ทำ นำไปใช้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดง โดยมีผู้สอนเป็นผู้กำกับการแสดง นั่นคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกให้มากที่สุดตามความเหมาะสมแก่ชั้นและวัยของผู้เรียน โดยมีผู้สอนเป็นผู้ดูและแนะแนวทาง

4. ส่งเสริมการทำงานแบบกระบวนการกลุ่ม คือ พยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนทำงานแก้ปัญหาและประเมินผล เพื่อเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยตลอดทั้งเสริมสร้างความสามารถของแต่ละบุคคลด้วย

5. สอนคนไม่ใช่สอนหนังสือ ดังนั้น ความสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถภาพของผู้เรียน โดยการใช้หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 62-72) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนดังนี้

แนวคิด / หลักการ

1. การจัดการศึกษาในอนาคตมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัมนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตการจัดการเรียนการสอน ต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ หรือ ทักษะการแสวงหาความรู้

2. การพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วนตนเองนั้น ผู้เรียนต้องมีกลวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเป็นของตนเอง ดังนั้น กลวิธีการเรียน หรือ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

3. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ หมายถึง การวางแผนหรือการกำหนดวิธีการเรียนและการรู้จักควบคุมตนเองของผู้เรียนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนที่มีประสิทธิภาพ หรือหมายถึงขั้นตอน หรือวิธีการเรียนที่ผู้เรียนนำมาใช้ในการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนเป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

4. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเพราะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาและฝึกทักษะได้สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพรวมทั้งช่วยเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนด้วย

5. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ภายนอกและยุทธศาสตร์การเรียนรู้ภายใน

กรมวิชาการ (2533 : 3) ได้สรุปแนวทางการจัดการเรียนการสอนเน้นกระบวนการไว้ว่า จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดทักษะในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะต้องสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะและเกิดความชื่นชมที่ได้ปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 408) ได้กล่าวสรุปว่าการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในกระบวนการใช้หลักสูตร เพราะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับเด็ก และเด็กได้ปฏิบัติมากที่สุด การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่เด็กและครูทำร่วมกัน ถ้าจะแยกออกเป็น 2 ส่วน ก็เป็นการเรียนคือกิจกรรมที่เด็กทำ และการสอนคือกิจกรรมที่ครูทำ แต่ในทางปฏิบัติแล้วทั้งสองอย่างนี้ทำไปพร้อม ๆ กัน จึงเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 17 – 27) ได้เน้นไว้ว่า งานการจัดการเรียนการสอนหรือการบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่สำคัญที่สุดที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องใช้เวลาในการบริหารให้มากกว่างานอื่นทั้ง 6 งาน และจะต้องตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบในงานวิชาการ เพื่อประโยชน์ของนักเรียนให้มากที่สุด

สำหรับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการใช้กระบวนการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะเป็นผู้ริเริ่มในการดำเนินงานวิชาการให้เป็นไปอย่างราบรื่น โดยใช้วิธีการตามบทบาทหน้าที่ 7 ประการ คือ

1. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และวางแผนงานวิชาการ

2. ควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศงานวิชาการอย่างมีระบบ

3. จัดหาหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียน

4. จัดให้ครูอาจารย์ผลิต จัดหาสื่อการเรียน และควบคุมดูแล ให้ครูอาจารย์นำไปใช้ประกอบการสอน

5. จัดให้มีมุมหนังสือหรือห้องสมุด ให้เหมาะสมตามสภาพของโรงเรียน

6. จัดให้มีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนตามระเบียบว่าด้วยการวัดผล

7. ส่งเสริมและแนะนำเทคนิคใหม่ ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ดำเนินงานวิชาการในโรงเรียน

ส่วนการใช้กระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหารโรงเรียนมี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน

ขั้นที่ 3 การดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 4 การประเมินผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 10 - 48) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์และแบบการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์

1.1 คำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพ ความสนใจของตนเอง มีวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย

1.2 สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ค้นพบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีครูคอยสนับสนุนช่วยเหลือแนะนำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ

1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั้งในและนอกห้องเรียน

1.4 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหาจริง ประสบการณ์จริงในลักษณะของการบูรณาการให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่และชีวิตประจำวัน ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

1.5 ฝึกหัดให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองด้วยตนเองและเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.6 มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนและครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. แบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.1 การเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา มี 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ครูอ่านเชิงเล่าเรื่องให้นักเรียนฟัง เพื่อให้เข้าใจความหมายของเรื่อง

ขั้นที่ 2 นักเรียนเล่าเรื่องที่ฟังเพื่อลำดับเหตุการณ์ และเข้าใจความหมายของเรื่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ขั้นที่ 3 ครูและนักเรียนเขียนเรื่องร่วมกัน เพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ของเสียงกับตัวอักษร

RajaBhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 4 นักเรียนทำหนังสือเล่มใหญ่ เพื่อเข้าใจความหมายของคำและประโยคในเรื่อง

ขั้นที่ 5 นักเรียนทำกิจกรรมฝึกทักษะทางภาษา เพื่อฝึกทักษะการใช้ภาษาและหลักเกณฑ์

2.2 การเรียนการสอนโดยการใช้กระบวนการสร้างนิสัยมี 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้

ขั้นที่ 2 ขั้นคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างแนวปฏิบัติที่เหมาะสม (สังเคราะห์)

ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติ

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผลและปรับปรุง

ขั้นที่ 6 ขั้นชื่นชมต่อการปฏิบัติ

2.3 การเรียนการสอนแบบบูรณาการมี 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 กำหนดเรื่องที่จะสอน

ขั้นที่ 2 ศึกษาจุดประสงค์ของวิชาหลักและวิชารองที่จะบูรณาการ

ขั้นที่ 3 กำหนดเนื้อหาย่อยที่สนองจุดประสงค์การเรียนรู้ จาก ขั้นที่ 2

ขั้นที่ 4 วางแผนการสอน

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการสอน

ขั้นที่ 6 ประเมินผลการสอน ปรับปรุงและพัฒนา

2.4 การเรียนรู้โดยการค้นคว้าด้วยตนเอง มี 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 รับรู้ (สังเกต) สิ่งที่ควรศึกษา

ขั้นที่ 2 คิดวิเคราะห์ประเด็นปัญหา

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์สร้างแนวปฏิบัติที่เหมาะสม

ขั้นที่ 4 ลงมือปฏิบัติ (หาความรู้)

ขั้นที่ 5 ประเมินผลและปรับปรุง

ขั้นที่ 6 ชื่นชมต่อการปฏิบัติงาน

2.5 การเรียนรู้แบบร่วมมือ มี 10 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 อภิปรายโดยเน้นประสบการณ์เดิมของนักเรียน เพื่อกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 2 นักเรียนเข้ากลุ่ม (คละกันระหว่างนักเรียนเก่ง กลาง อ่อน)

ขั้นที่ 3 สร้างกระบวนการกลุ่ม

ขั้นที่ 4 กลุ่มเลือกหัวข้อที่จะเรียน

ขั้นที่ 5 แตกย่อยเนื้อหา

ขั้นที่ 6 สมาชิกของกลุ่มศึกษา ค้นคว้า ตามหน้าที่รับผิดชอบที่กลุ่มมอบหมายให้

ขั้นที่ 7 นำข้อมูลเสนอกลุ่มในแต่ละกลุ่มย่อย

ขั้นที่ 8 เตรียมนำเสนอกลุ่มใหญ่

ขั้นที่ 9 เสนอกลุ่มใหญ่

ขั้นที่ 10 ประเมินผลงาน

2.6 การเรียนรู้จากการทำโครงการ มี 7 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาหรือกำหนดแนวคิดและความสำคัญของเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

ขั้นที่ 2 กำหนดหลักการทฤษฎีเนื้อหาที่ต้องการ

ขั้นที่ 3 สร้างจุดมุ่งหมายของการทดลอง

ขั้นที่ 4 ตั้งสมมุติฐาน

ขั้นที่ 5 กำหนดวิธีการดำเนินการ

ขั้นที่ 6 ดำเนินการ

ขั้นที่ 7 สรุปผลการศึกษา

2.7 การเรียนรู้โดยวิธีกรณีศึกษา มี 11 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เลือกเรื่องที่จะศึกษา

ขั้นที่ 2 เข้าสู่สภาพความรู้เดิมต่อเรื่องที่จะศึกษา

ขั้นที่ 3 นำความรู้เดิมมาตั้งประเด็นคำถาม เพื่อสร้างหรือค้นหาความรู้ใหม่มาเชื่อมโยงความรู้เดิม

ขั้นที่ 4 ร่วมพิจารณาประเด็นคำถาม ปรับปรุงเพิ่มเติมให้ครอบคลุมเนื้อหาที่นักเรียนต้องการศึกษา

ขั้นที่ 5 วางแผนการศึกษาหรือหาข้อมูล

ขั้นที่ 6 ร่วมกันทำความเข้าใจข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม

ขั้นที่ 7 รายงานผลการศึกษาต่อเพื่อนในชั้นเรียน

ขั้นที่ 8 ตั้งประเด็นคำถามเพิ่มเติม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการ

ขั้นที่ 9 ปฏิบัติการศึกษาเพิ่มเติม

ขั้นที่ 10 รวบรวมข้อมูล ร่วมอภิปราย สรุปผล

ขั้นที่ 11 ชื่นชมต่อความสำเร็จที่ได้มาของกลุ่มตนเอง

2.8การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษามีดังนี้

2.8.1 ใช้สอนภาษาอังกฤษ โดยฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน

2.8.2 ใช้สอนภาษาไทย โดยฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน

2.8.3 ใช้เป็นห้องเสนอรายการที่บันทึกไว้ในเทปโทรทัศน์ แผ่น CD-ROM แผ่น CD Movie และ CD เพลง

2.8.4 ใช้ในการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์

2.8.5 สามารถเชื่อมต่อกับระบบ Internet ได้ และใช้ผลิตสื่อประเภท Computer Multimedia เพื่อการเรียนการสอน

2.9 การเรียนการสอนโดยใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ มีดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.9.1 ใช้สอนวิชาการเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยตรง

2.9.2 ใช้สอนวิชาความรู้พื้นฐานที่เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้คอมพิวเตอร์ในขั้นต่อไป

2.9.3 ใช้สอนโปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ

2.9.4 ใช้เป็นสื่อการสอนวิชาอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร

2.9.5 ใช้เป็นห้องศึกษาค้นคว้ารายการความรู้ต่าง ๆ ที่ได้บันทึกไว้ในแผ่น CD-ROM

2.9.6 สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งความรู้ในระดับประเทศ

2.10 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ มีดังนี้

2.10.1 ใช้สอนวิทยาศาสตร์ เพื่อฝึกให้นักเรียนใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเอง

2.10.2 ใช้สอนวิชาอื่น ๆ เหมือนห้องเรียนปกติ

2.10.3 ใช้เป็นห้องดูแถบบันทึกภาพ สไลด์ประกอบบทเรียนต่าง ๆ

สถาบันวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
RajaBhat Mahasarakham University

2.10.4 ใช้เป็นห้องเสนอผลงานทางวิทยาศาสตร์และวิชาอื่น ๆ

2.10.5 ใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการ ผลงานนักเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และวิชาอื่น ๆ

2.10.6 ใช้เป็นห้องศึกษาค้นคว้านอกเวลาเรียน

2.10.7 ใช้เป็นห้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์

2.10.8 ใช้เป็นห้องกิจกรรมวิทยาศาสตร์นอกเวลาเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

2.11 การเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุด อาจจัดกิจกรรมดังนี้

2.11.1 รายวัน

2.11.1.1 การอ่านหนังสือให้นักเรียนฟัง

2.11.1.2 อ่านข่าวหน้าเสาธงหรือเสียงตามสาย

2.11.1.3 พี่สอนน้อง

2.11.1.4 ภาษาไทยวันละคำ

2.11.1.5 รายสัปดาห์

2.11.1.6 การเล่านิทาน

2.11.1.7 การเล่าเรื่องจากหนังสือ

2.11.2 รายเดือน

2.11.2.1 จัดสัปดาห์สารานุกรม

2.11.2.2 การแสดงหุ่นหรือบทบาทสมมุติ

2.11.2.3 ทายปัญหา

2.11.2.4 ประกวดยอดนักอ่าน

2.11.2.5 จัดป้ายนิเทศ

2.11.3 รายภาคเรียน

2.11.3.1 จัดนิทรรศการ

2.11.3.2 วาดภาพ

2.11.3.3 ประกวดผลงานทางวิชาการ

2.11.4 รายปี

2.11.4.1 การแสดงละคร

2.11.4.2 อภิปราย-โต้วาที

2.11.4.3 จัดสัปดาห์ห้องสมุด

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดี ผู้สอนจะต้องใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ใช้กิจกรรมที่หลากหลาย ตามความสนใจของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเตรียมการสอน เตรียมความพร้อม ใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ ใช้เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ใช่สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อนำไปสู่การเรียนการสอนที่แท้จริง

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 29-30) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์และลักษณะกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ คือ

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

1. คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมแสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

2. คนเก่ง คือคนที่มี สมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวน

การทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

3. คนมีความสุข คือคนที่มี สุขภาพดี ทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษย์สัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอต่ออัตภาพ

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์

กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมุงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.9 การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 18-19) ได้กำหนดนโยบาย เป้าหมายและมาตราการในการปฏิรูประบบการเรียนการสอนเพื่อสนองตอบนโยบายปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

นโยบาย

ปฏิรูประบบการเรียนการสอน ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนที่สมดุลในทุกด้านตามจุดประสงค์ของหลักสูตรแต่ละระดับ โดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนองความแตกต่างในความสามารถ ความถนัดและความสนใจทางการเรียนของผู้เรียนแต่ละคน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการใช้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง รวมทั้งใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วยการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

เป้าหมาย

1. ทุกโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การให้ประสบการณ์การเรียนที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง สนองความแตกต่างของความสามารถ ช่วยให้เด็กทุกคนได้เรียนรู้และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

2. ทุกโรงเรียนมีและใช้สื่อ หนังสือ ห้องสมุด คอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย อุปกรณ์การเรียนและห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐาน

3. ทุกโรงเรียนมีระบบการวัดผลและประเมินผลที่เน้นการประเมินพฤติกรรม กระบวนการและผลงานของผู้เรียนตามสภาพที่แท้จริง

4. ทุกโรงเรียนใช้ระบบการบันทึก รวบรวมผลงานของนักเรียน และนำไปพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้ตลอดระยะเวลาของการศึกษา

มาตรการ

1. วิจัยและพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีและเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตรแต่ละรายวิชาทุกระดับการศึกษาและเผยแพร่ไปถึงทุกโรงเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. จัดทำระบบสารสนเทศเครือข่ายผ่านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม รวมถึงระบบอินเทอร์เนต

3. จัดทำมาตรฐานสื่อ อุปกรณ์ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการณ์ต่าง ๆ และห้องคอมพิวเตอร์ ทั้งด้านวัสดุ ครุภัณฑ์และโปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ และให้โรงเรียนดำเนินการตามมาตรฐานที่กำหนด

4. ให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ซึ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มีประสบการณ์เรียนที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง และสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. ให้โรงเรียนวัดผลประเมินผล โดยเน้นพฤติกรรม กระบวนการและผลงานของผู้เรียน ซึ่งแสดงออกทางการเขียน การพูดและการปฏิบัติอย่างแท้จริง และลดสัดส่วนของการวัดและประเมินผลแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ

6. ให้ทุกโรงเรียนใช้ระบบบันทึก รวบรวมผลงานนักเรียนรายบุคคล และพิจารณาประเมินผลงาน ตลอดจนนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน

การปฏิรูปการเรียนการสอนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 49) ได้ดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่

1. แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
3. ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
4. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์
5. สาระที่สมดุลเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ ที่เป็นทั้งของไทยและสากล นำมาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่การปฏิบัติทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ได้แก่
(คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 49-50)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี กีฬา
5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ

เป้าหมายที่จะนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาแล้วสู่การปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายนำเสนอกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด และได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน และตัวบ่งชี้การสอนของครู ซึ่งสังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

6. ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7. ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง อย่างมีความสุข

8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน

9. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้าจูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง

4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์

5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้

8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมประสบการณ์กับชีวิตจริง

9. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย

10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

จากลักษณะตัวบ่งชี้สามารถสรุปให้เห็นว่า พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนและพฤติกรรมการสอนของครูมีลักษณะต่อเนื่องผสมกลมกลืนกัน ตัวบ่งชี้หลายข้ออาจเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนการเรียนการสอน ระหว่างการเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 51-53) ในฐานะหน่วยงานปฏิบัติที่ดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นหน่วยงานที่ต้องดูแลจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนและโรงเรียนจำนวนมากที่สุดของประเทศ ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข : เรียนรู้อย่างสุขสันติด้วยกันทั่วทุกคน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ประยุกต์ใช้หลักการจากทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข กล่าวคือ เป็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้พัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งมีแนวทางสำคัญคือ บทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนต้องน่าสนใจ การประเมินผลมุ่งเน้นตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนต้องแสดงออกอย่างนุ่มนวล เป็นมิตร มีเมตตา อบอุ่น เข้าใจและยอมรับกันและกัน ให้กำลังใจและเกื้อกูลกัน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม : การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์ เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทั้งในเรื่องใกล้ตัว ในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย ทั้งเรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากล การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้อย่างชัดเจน ลึกซึ้งครอบคลุม มีความหมายต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาสภาพสังคม

3. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง : เรียนโดยใช้สมองและสองมือ การคิดเป็นความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูลความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกัน เมื่อได้คิดแล้วก็ต้องนำไปปฏิบัติจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การจัดการเรียนให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริงนี้ ต้องฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ สื่อ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวต่าง ๆ ด้วยการฝึกสังเกต คิดอย่างรอบคอบ ปฏิบัติอย่างจริงจัง และสรุปผลเป็นองค์ความรู้แก่ตนเอง

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น : เรียนร่วมกัน รู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคมร่วมกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม การทำงานร่วมกัน ทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคม และทักษะการทำงานที่ดีด้วย

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง : เรียนอย่างใคร่ควรทบทวนตนเองรอบด้าน เป็นการรับรู้ลีลาการรับรู้และความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้กระบวนการว่าการเรียนรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนด้วยวิธีการอะไร มีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบอย่างไร โดยเปิดโอกาสและจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ ประเมินจุดดีจุดด้อย และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสม พร้อมที่จะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Rajaphat Mahasarakham University

ในการดำเนินงานนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เน้นย้ำในเรื่องความเชื่อว่า ต้องเริ่มต้นจากความเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้เรียนและดำเนินงานภายใต้หลักการ ผู้เรียนสำคัญที่สุด และเชื่อมโยงกับสภาพจริง และมีแนวการจัดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ 3 ระดับ คือ

1. ระดับการจัดการเรียนรู้ ได้เสนอการเรียนรู้ 5 ลักษณะดังกล่าวและข้อเหวี่ยงในการปฏิรูปการเรียนรู้ 6 ประการ คือ การรู้จักผู้เรียนรายบุคคล บูรณาการโครงงาน การเรียนรู้ในกรอบเชื่อมโยงกับท้องถิ่น การเรียนรู้โดยใช้กลุ่ม และการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

2. ระดับโรงเรียน ได้เสนอแนวการดำเนินการของโรงเรียน เช่น การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง การนิเทศแบบกัลยาณมิตร การวิจัยชั้นเรียน เป็นต้น

3. ระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ได้สนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยการพัฒนาโรงเรียนแกนนำ ครูแกนนำ และเพิ่มแกนนำการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ระดับจังหวัด โดยปฏิบัติการผ่อนคลายกฎระเบียบที่ไม่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ และเผยแพร่สร้างกระแสปฏิรูปการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 36-38) ได้สรุปแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดว่ามิใช่เรื่องใหม่ได้มีการใช้แนวคิดนี้สืบต่อกันมาอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น " คน " เป็นศูนย์กลางกระบวนการเรียนรู้จึงเป็น กระบวนการพัฒนา " คน " ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา "กลุ่มคน " ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อ " คน " มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็น " คน " การเรียนรู้ตามวิถีชีวิตไทยดั้งเดิม มีลักษณะเป็นการสั่งสอนรายบุคคลเมื่ออยู่ในครอบครัว พ่อแม่สอนลูกชายให้ขยันอ่านออกเขียนได้ สอนลูกหญิงให้ทำงานบ้านงานเรือนรู้จักรักนวลสงวนตัวเมื่อเติบโตขึ้นผู้ชายได้บวชเรียนกับพระที่วัดได้ฝึกงานอาชีพ การทำมาหากิน ส่วนผู้หญิงฝึกคุณสมบัติของกุลสตรีและฝึกงานอาชีพกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทย สรุปได้คือ

งานวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
Rajabhat Mahasarakham University

1. เป็นกระบวนการบ่มเพาะ ซึมซับลักษณะนิสัย
2. เป็นกระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
3. เป็นกระบวนการเรียนรู้วิชาความรู้
4. เป็นกระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา ใจ
5. เป็นกระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น
6. เป็นกระบวนการส่งเสริม สัมมาทิฏฐิ ให้ลูกหลานเป็นคนคิดดีคิดชอบ

สื่อประกอบการเรียนรู้ นอกจากเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทำมาหากินแล้วเด็กได้เรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นิทานพื้นบ้าน ของเล่น การละเล่น บทกลอน สุภาษิต ปริศนาคำทายการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทย มีลักษณะสัมพันธ์และสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม บูรณาการระหว่างความรู้ ความสามารถปฏิบัติจริง และความมีคุณธรรม สมควรที่นักการศึกษาทั้งหลายจะได้ สนใจค้นคว้า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกาลสมัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. สมองของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุดสมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์เป็นโครงสร้างที่มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความ

พร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มีความต้องการที่จะเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติและทุกอย่าง รอบตัว

มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนต้องสนใจ และให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพองค์รวม (Health)

2. ความหลากหลายของสติปัญญา คนแต่ละคนมีความสามารถหรือ ความเก่งแตกต่างกันและมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคนสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นชัดเจน โฮเวร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา และได้จำแนกความสามารถของคนไว้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษา ดนตรี ตรรกและคณิตศาสตร์ การ เคลื่อนไหว ศิลป / มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/การสื่อสาร ด้านความรู้สึก/ความลึกซึ้งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณ และด้านจิตนิยม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมศักยภาพ ความเก่ง / ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการรวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ และเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่าง ๆ

3.2 ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ในการแสวงหาความรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่ หลากหลาย

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษาวางแนวกิจกรรม และประเมินผล

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนนั้น สรุปได้ว่า จุดหมายสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน คือ การพัฒนาคุณภาพของคนไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

ทุกฝ่ายต้องส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนมีโอกาสได้คิด ทำ ทบทวนพิสูจน์ผล แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง พึ่งพาตนเองได้เนื่องจากใฝ่หาความรู้ได้เอง และใช้ความรู้ทางสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

พิรุฬห์ สวัสดิ์รัมย์ (2530 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยการปฏิรูปการศึกษาในมณฑลอีสาน พ.ศ. 2442-2475 พบว่า การที่รัฐบาลดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในมณฑลอีสาน เป็นผลสืบเนื่องมาจากการคุกคามจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส ก่อให้เกิดความวุ่นวายในหัวเมืองชายแดนมณฑลอีสาน รวมทั้งปัญหาความล้าหลังทางการศึกษา การเศรษฐกิจ การคมนาคม และความต้องการบุคคลที่มีความรู้เข้ามาปฏิบัติงานราชการที่สำคัญ ทั้งนี้ รัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะปฏิรูปการศึกษาให้มีความผสมผสานกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งก็ประสบปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินการมาโดยตลอด รวมทั้งปัญหาการเมืองที่ปรากฏออกมาโดยการไม่ยอมรับจากบรรดาเจ้าเมืองเดิมที่ไม่พอใจอำนาจจากรัฐบาลกลางจนก่อให้เกิดกบฏผีบุญ พ.ศ. 2445 รัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และมีการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องโดยเน้นการเรียนการสอนภาษาไทย เพื่อให้อ่านออกเขียนได้ ในระยะเริ่มต้นการดำเนินการจัดการศึกษาได้มีการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข โดยการเน้นปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยมและความเป็นไทย โดยเฉพาะการจัดการเรียนลูกเสือ นอกจากนี้ยังมีการเน้นการเรียนการสอนทางด้านอาชีวศึกษาให้มีการเรียนการสอนโดยทั่วไป เพื่อให้ประชาชนนำไปประกอบอาชีพได้

ปก แก้วกาญจน์ (2531 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยพัฒนาการศึกษาในภาคใต้ตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 ราชอาณาจักรไทยมีการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง คือ นครหลวง ความต้องการและความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษา จึงถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ให้เกิดขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นของชาวภาคใต้ในทุกพื้นที่โดยแท้จริง สาเหตุของการปฏิรูปการศึกษาพอประมวลได้ 2 ประการ คือ สาเหตุมาจากภายนอก ได้แก่ ภัยคุกคามจากประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกและการแพร่กระจายวัฒนธรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศตะวันตก และสาเหตุภายในคือความต้องการบุคคลผู้มีความรู้มารับราชการ และผู้นำประเทศสมัยนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรง

สนพระทัยต่องานการศึกษาและความสำคัญของการศึกษาเป็นกรณีพิเศษ การพัฒนาการของการจัดการศึกษาในภาคใต้นั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สามัญศึกษา อาชีวศึกษา และการฝึกหัดครู

ภานุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ผู้บริหารและผู้ช่วยฝ่ายวิชาการมีทัศนะตรงกัน ด้านสภาพการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การวางแผนการจัดการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา มีการแก้ปัญหาการดำเนินงานในรูปคณะกรรมการซึ่งโรงเรียนมีการปฏิบัติมากที่สุด ส่วนปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่าครูยังขาดความรู้ประสบการณ์ในการสอนบางเนื้อหา ด้านเอกสารหลักสูตร และวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนพบว่ามีหนังสือประกอบค้นคว้าไม่เพียงพอ และด้านการจัดพัฒนาบุคลากรพบว่าครูมีไม่ครบการจัดกิจกรรม

สุพจน์ หินกอง (2537 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ตามทัศนะของครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่เป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนมีทัศนะต่อการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน เช่น การกำหนดหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การประเมินผล และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการเตรียมทรัพยากรมีการดำเนินงานในระดับมาก

ธเนศร ใบปก (2538 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องปัญหาในการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ต่างกันมีปัญหาในการใช้หลักสูตรโดยภาพรวมในระดับปานกลาง ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการศึกษาเอกสาร หลักสูตรมีปัญหามากคือ ได้รับแบบเรียนช้า ด้านการจัดทำแผนการสอนมีปัญหามากเนื่องจากต้องใช้เวลาด้านการจัดการเรียนการสอนตามทักษะกระบวนการ 9 ขั้น มีปัญหามากเนื่องจากยังขาดทักษะ และความเข้าใจในการจัดกิจกรรม ด้านการวัดผลประเมินผล มีปัญหามากเนื่องจากไม่มีเวลาสร้างข้อสอบ

สุนทร ศรีภิรมย์ (2539 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของผู้สอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่าครูที่ผ่านและไม่ผ่านการอบรมการใช้หลักสูตรมีปัญหาการใช้หลักสูตรไม่แตกต่างกัน เช่น การมีเอกสารประกอบการเรียนการสอนไม่เพียงพอ จัดการเรียนการสอนไม่ทันตามแผนการสอน ขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอน มีงบประมาณจำกัดในการสร้างสื่อการเรียนการสอน

กาญจนา พละไกร (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการติดตามผลการดำเนินงานโครงการปฏิรูปการศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานของโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการโรงเรียน พบว่า ทุกกลุ่มเห็นว่ามีผลการดำเนินงานในระดับเป็นที่น่าพอใจทุก ๆ ด้าน โดยในด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่ามีผลการดำเนินงานในระดับดี 5 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ด้านภาษา (มปภ.) คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษพื้นฐาน วิทยาศาสตร์ ส่วนผลการดำเนินงานอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจ 8 ข้อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ชัยณรงค์ แสงคำ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการปฏิบัติตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ดในโรงเรียนขนาดที่ 2 ขนาดที่ 3 และขนาดที่ 4 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา ด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนและด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียนพบว่า

โรงเรียนขนาดที่ 2 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน โดยค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น คือ ด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

โรงเรียนขนาดที่ 3 โดยส่วนรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น คือ ด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

โรงเรียนขนาดที่ 4 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา และอยู่ใน

ระดับปานกลาง 3 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น คือ ด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

สนั่น ใจโชติ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (มปภ.) ชั้น ป.1 อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามสถานภาพและขนาดของโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้รับผิดชอบใช้ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์อย่างคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก และโรงเรียนจัดหาจัดทำสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ไวล์ (Wile. 1983 : 51-52) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ครูและโรงเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครูรักโรงเรียนและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมีอยู่ 6 ประการ คือ การที่มีสถานที่มีความสะดวกสบาย มีความสวยงามและมีชีวิตชีวา การมีอุปกรณ์เครื่องมือในการใช้อย่างเพียงพอต่อความต้องการ การมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน การมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ให้กับหมู่คณะ การมีอิสระในการเลือกวิธีการทำงาน

กุนเตอร์มานน์ (Guntermann. 1992 : 1-4) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้สอนภาษาของโลกอนาคต พบว่า การปฏิรูปการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคงทนยาวนานนั้นฝ่ายจัดการศึกษาจะต้องได้รับการอบรมอย่างต่อเนื่องและพัฒนาเป็นวิชาชีพ ซึ่งจะเกิดความรับผิดชอบและพัฒนาการสอนของตนเองให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมในอนาคต ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายเข้าใจวัฒนธรรมของโลก ยอมรับและเห็นความสำคัญของภาษาต่างประเทศ และยอมรับความต้องการในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นจะต้องมีความรู้พื้นฐานด้านการเรียนรู้ภาษา การวิจัยรูปแบบ การเรียนกลยุทธ์การสื่อสารหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการสอนภาษาในอนาคต

โบเลย์ (Boley. 1994 : 517-542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างในโรงเรียน พบว่า ที่ปรึกษาโรงเรียนสามารถแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดกับนักเรียนได้ ซึ่งเป็นการปรับโครงสร้างใหม่ที่ทันสมัยกว่า เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียน เน้นการพัฒนาความรู้และจิตใจ ซึ่งที่ปรึกษาของโรงเรียนจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และด้วยความ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

มุ่งมั่นอุตสาหะ ที่ปรึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างดี ด้านทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหา การอำนวยความสะดวก การทำงานเป็นทีม การให้คำปรึกษาและการประสานงานมาแล้ว ย่อมจะเป็นบทบาทสำคัญในการปฏิรูปในปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรับปรุงโครงสร้าง 2 ประการ

1. ที่ปรึกษาอยู่ในตำแหน่งและฐานะที่จะจัดการและประสานงานกระบวนการปรับโครงสร้างในโรงเรียนได้

2. การปรับโครงสร้างโครงการแนะแนวและให้คำปรึกษา เพื่อจะได้ประสมประสานกันกับระบบของโรงเรียน

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแนวนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย และวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคนในชาติให้มีศักยภาพเท่าเทียมกับนานาประเทศ ผู้วิจัยพบข้อสรุปที่ชี้ชัดแล้วว่า โรงเรียนควรมีการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนตามสภาพแท้จริงโดยเร่งด่วน อันเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข และสามารถเข้าสู่กระแสของความเปลี่ยนแปลงบนเวทีโลกยุคการแข่งขันทางด้านข้อมูล สารสนเทศและเทคโนโลยี ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและเกิดทักษะในการดำรงชีวิตในสถานการณ์จริง อีกทั้งในอดีตการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมายังเกิดความสับสน ไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและความไม่แน่นอนของระบบการจัดการศึกษา ทำให้ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบไม่อาจสนองต่อความต้องการพัฒนาการของผู้เรียนได้เต็มที่ จึงเห็นควรให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรเร่งให้มีการปฏิรูปการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม และมีความชัดเจน เพื่อที่ประเทศจะได้ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ท่ามกลางกระแสโลกยุคสังคมข่าวสารข้อมูล ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างอิสระตลอดเวลา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University